

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

**“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 21-22 травня 2021 року)

Одеса -2021

УДК: 1:403:316.6(08)

К 65 Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства :
Матеріали IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 21-22 травня 2021 р.) 65 с.

Рецензенти:

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства, аналізують соціокультурні трансформації молодіжного соціуму, показують соціокультурні трансформації освітнього середовища та розкривають проблемні моменти культури бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства, а також розглядають синергетику як самоорганізаційну систему у суспільстві, що трансформується. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 травня 2021 року)

2000. С. 15 – 39.

9. Jose Ortega y Gasset *Man and people*. R. Trask. First published 1963. Printed in the United States of America. 272 p.

10. *Philosophy An introduction through original fiction and discussion*. University of Redlands Random. New York 1979. 248p.

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методології науки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КЛЮЧОВИХ ПАРАДИГМ ІСТОРІОПИСАННЯ

В розвитку історичної думки можна виділити чотири ключові парадигми, чотири відповіді на питання про адресацію та причини потреби в історичній науці. У своєму розвитку ці підходи конкурували, змінювали один одного, були більш-менш притаманні різним традиціям, однак співіснують досі.

У витоків історичного знання, в пору усного переказу, функцією «історії» було епіки-героїчне обґрунтування величі племені в цілому та родів вождів. Так закладалися основи найдавнішої парадигми історіописання – панегіричної. Як бачимо, незважаючи на своє донаукове походження, вона виявиться вельми живучою [3, с. 45-50]. У найдавніших цивілізаціях Сходу офіційне літописання носило пропагандистсько-панегіричний характер, обґрунтовуючи та прославляючи діяння правителя. Зародження критичної історичної думки пов'язане з античністю. З одного боку, вона породила історичну науку як таку. З іншого боку, різке розширення в античному полісі кола повноправних освічених людей поставило питання про адресацію історії. Історик став звертатися до суспільства, до досить широкого кола грамотних людей. Історія розумілася при цьому як засіб розваги публіки та повчання її на історичних прикладах. Цю парадигму, яка бере початок з самого «батька історії» Геродота, можна визначити як розважально-повчальну. Іншим був підхід до історичної науки на Далекому Сході, який почав складатися з Конфуція та придбав закінчену форму у Сима Цяня і його продовжувачів на ниві історій династій. Історія тут не розглядалася як літературний жанр та не адресувалася широким верствам навіть грамотного населення. Споживачами історичних праць були монарший двір та чиновництво. Останні повинні були черпати з історії матеріал для конструювання державної політики. Відповідно, історичні праці майже не служили цілям пропаганди. При дотриманні необхідної коректності на адресу «головного читача» історики, проте, зазвичай уникали прямих лестощів через відмову від опису останніх правлільнь. В панегіриках не було потреби, оскільки праці призначалися майже виключно для основної опори престолу. Інша справа – «неофіційні історії», але мотивація їх творців була подібною: дати

об'єктивний опис минулого, щоб уникнути повторення помилок. Такий підхід може бути визначений як аналітико-повчальний [4, с. 15-17].

Середньовічна християнська Європа, успадкувавши античні традиції історичної літератури, виробила свій підхід до розуміння функцій історії. Прообразом для нього послужили історичні книги Біблії. Навчальний елемент історії зберігався, але з'являвся новий, і дійсно головний адресат будь-якої людської праці – не об'єкт, а суб'єкт будь-якого справжнього повчання. Історик-християнин усвідомлював себе слугою Промислу, а свою книгу – одночасно як акт служіння Богу, викладу дії Провидіння, і як свідчення на прийдешній Страшний Суд. Відповідно, різко зросли вимоги об'єктивності до мирських справ і достовірності в рамках християнського світорозуміння.

«Аудиторії» в античному, далекосхідному або сучасному сенсі праці християнських хроністів та літописців взагалі не мали. Якщо вони писалися на замовлення, в повчання і зразок, то могли розходитися в списках – але нерідко трималися в єдиному екземплярі. Сенс праці був у самому факті її написання як свідoctва про предків та сучасників [1, с. 234-236]. Все це, зрозуміло, не виключає елементів панегірика, особливо у придворних авторів, на адресу монархів та своїх народів – найчастіше цілком зрозумілого патріотичним почуттям. Однак діяння політичної влади слід було оцінювати виходячи з позицій зовнішнього авторитету – бога і церкви. Будь-які вихваляння «своїх» повинні були залишатися в певних рамках, що задавались вищеописаною ідеальною парадигмою. Справедливо буде визначити її як провіденційну.

Дещо по-іншому склалася історія історіописання на мусульманському Сході. Сприймавши багато досягнень античної та ранньохристиянської історичної думки, мусульманські історики сприйняли, разом з тим, не менш багату традицію донаукового історіописання Передньої Азії – через перське посередництво. Ця традиція була орієнтована на послідовне звеличення політичної влади, причому у персів-зороастрійців в з'єднанні з релігійною дидактикою. Сприняття цього панегіричного підходу сприяли обставини виникнення та поширення ісламу. Іслам дуже швидко перетворився на державну релігію, після чого всі політичні досягнення мусульманської держави ставали релігійними. Розширення меж халіфату означало для мусульман поширення істинної віри. Піднесені оцінки, які в християнській традиції закріпилися тільки за діяннями святих та відбилися в агіографічному жанрі, в ісламській традиції було природно пов'язувати з діяннями ісламської влади, тобто з жанром історії. До того ж тюрксько-монгольські та берберські завоювання внесли в ісламську культуру потужний пласт архаїки. В результаті переважати стали твори, що возвеличували династії або окремих правителів (перш за все, як вірних слуг Аллаха). Такі твори, втім, могли лише дуже обмежено сприйматися як частина державної пропаганди. Вони циркулювали в освічених колах і призначалися для пропаганди саме в цьому сенсі, створюючи сприятливе враження про правителя в ісламському світі. Все це не виключало і появи досить багатьох праць, особливо присвячених всесвітній і давній історії, виконаних в провіденціальній парадигмі [1, с. 238-240].

Секуляризація європейського суспільства та складання національних держав призвели до серйозних змін в історіописанні. З одного боку, відбувалося відродження античних традицій розважально-повчального жанру. З іншого, в багатьох державах з'являються панегіричні національні історії, часто з вигаданими чи навіть фантазмагоричними уявленнями про минуле своїх народів. При цьому ставлення до влади може бути цілком критичним, але ставлення до народу, до нації – піднесене. Призначення таких праць – вихваляння доблесті «своїх людей», що прямо перегукується з донауковими уявленнями первісного суспільства. Історія в Європі набуває раніше не притаманну їй функцію широкої політичної пропаганди. Питання про мусульманський вплив тут вельми доречно. «Османська мода», яка охопила двори від Парижа до Відня, вплинула на оформлення європейського абсолютизму та на традиції історіописання. Відзначимо, що саме на порозі нового часу в Європі оформлюється нова парадигма історіописання – пропагандистсько-панегірична. Вона могла бути спрямована на користь окремих осіб, народів та держав, соціальних груп та світських ідеологій. Мета ж залишалася одна – інтерпретація історії для широких мас в інтересах «замовника». Варто зазначити, що значна частина глобальних концепцій історичного процесу, створених в новий час, формулювалася саме в такому контексті. Вони служили обґрунтуванням необхідності того чи іншого ідеологічно пріоритетного напрямку прогресу [2, с. 93-94].

Конкуренція «античної» і «нової» парадигми тривала весь новий час. З «античної», врешті-решт, народився науково-популярний історичний жанр. «Нова» парадигма прямо втілилася в численних парадних національних історіях та офіційних підручниках на всіх мовах світу. По мірі розвитку історичної науки в середовищі самих вчених все більшою популярністю користувалася аналітико-повчальна парадигма. Вона виникла як закономірний етап на шляху еволюції історії від літератури до науки, хоча знайомство європейців з науковою думкою Далекого Сходу в XVIII ст. свою роль тут теж зіграло. Однак, на відміну від старокитайської еліти, політики, чиновники та бізнесмени Заходу нового часу не надто прагнули «вчитися у історії». У підсумку на довгий час вченим-прихильникам такого підходу довелося займатися «наукою заради науки», адресуючи праці колу своїх колег. В якомусь сенсі це був знижений варіант провіденціальної парадигми, де замість Бога як об'єкта шанування та служіння виступала наукова істина – своєрідний «бог» епохи Модерну [2, с. 97-98].

Зараз між різними парадигмами зберігається хитка рівновага. Антична розважально-повчальна парадигма домінує в науково-популярному жанрі. Хоча хороший історичний наратив повинен бути написаний зрозуміло, тобто «популярно», однак діячі «високої науки» досі заперечують, що їх праці може читати та розуміти публіка профанів. Пропагандистсько-панегірична парадигма до недавнього часу домінувала повсюдно, визначаючи магістральні шляхи «високої науки». Особливо це стосувалося різного роду ідеократичних та тоталітарних режимів. В даний час вона продовжує існувати, особливо на

пострадянському просторі, набуваючи переважно націоналістичний компенсаторний відтінок.

В країнах, які обрали інноваційний та інформаційний шлях розвитку, закономірно втілюється аналітико-повчальна парадигма. Держава і бізнес виступають замовниками «об'єктивної» наукової історичної інформації, на основі якої планують свої дії та визначають вектори розвитку.

Список використаних джерел

1. Арон Р. Избранное: измерения исторического сознания. Москва: РОССПЭН, 2004. 528 с.
2. Бойцов М. А. Выживет ли Клио при глобализации? // Общественные науки и современность. 2006. №1. С. 91-108.
3. Лернер И. Я. Историческое сознание и условия его формирования // Преподавание истории в школе. 1988. № 4. С. 45-50
4. Хвостова К. В. История и теория: Актуальные проблемы современной эпистемологии и методологии истории // Диалог со временем. 2017. Вып. 59. С. 5-17.